

3. Система кримінальних відносин, що може ґрунтуватися на зловживанні службовим становищем або на корисливому насильному вторгненні до виробничої та розподільчої сфер економіки (незаконна виробнича діяльність) також може жити тіньову економіку.

До неї належать усі види діяльності, що цілком вилучені з офіційного економічного життя, оскільки вони вважаються несумісними з ним і призводять до її деградації й руйнування.

Таким чином, тіньова економіка підриває економічну безпеку держави (країни). Сучасні уряди мають здійснювати жорстку та безкомпромісну боротьбу з нелегальним сектором економіки.

Список використаних джерел

1. Сомова В. О., Фурса В. А. Сутність і структура тіньової економіки. *Актуальні питання забезпечення фінансової безпеки держави в умовах глобалізації*. Харків, 2022. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/34b1d949-bd18-4bb2-b38a-6c6243913c47/content> (дата звернення: 07.03.2025).
2. Суворова С., & Кульганік О. Тіньова економіка в Україні: стан та шляхи подолання. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. №8(08). С.168 – 172. URL: <https://doi.org/10.32782/dees.8-28> (дата звернення: 07.03.2025).
3. Шевчук І. В. Тіньова економіка як загроза безпеці України в економічній сфері. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, 2016. № 12. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1176> (дата звернення: 07.03.2025).

Карнаух Богдан

Здобувач першого рівня вищої освіти
кафедри політології політології та державного управління.
Донецький національний університет імені Василя Стуса
(керівник ст.викл. Михайло Дубель)
ORCID: 0009-0009-8681-4403

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

З початком російсько-української війни, питання фінансової стійкості, економічної безпеки та стабільності України, набуває важливості. Зараз під

загрозою не лише фізична цілісність держави, а й її економічні можливості. Ресурси держави повинні використовуватись як для проведення бойових дій, так і для підтримки економічного розвитку та соціальної стабільності. Це вимагає правильного управління бюджетом.

Метою дослідження є дослідження фінансової стійкості України в умовах повномасштабного вторгнення шляхом аналізу використання бюджету, надання оцінки обсягу державного боргу, визначення стабільності національної валюти.

Повномасштабне військове вторгнення російської федерації та територію України призвело до часткового припинення виробничої та сільськогосподарської діяльності, що завдало удару по економічній та фінансовій системах України [1].

На основі аналізу Закону про Держбюджет України на 2022 рік прийнятий Верховною Радою та опублікованого 2 грудня 2021 року, можна побачити, що доходи Державного бюджету мали становити 1,32 млрд грн [2]. Це сумі з доходами з загального та спеціального фонду Державного бюджету України. Видатки Держбюджету з загального фонду та спеціального в сумі мали становити - 1,49 млрд грн. Граничний обсяг дефіцит Державного бюджету у сумі мав становити 188 млн грн.

Після лютого 2022 року, уряд доклав чималих зусиль для того, щоб заручитись підтримкою від міжнародних партнерів та отримав значну фінансову допомогу, що дозволило збалансувати бюджет України. Тому фактичні доходи державного бюджету у 2022 році становили 1 трлн 787,7 млрд грн з, яких 481,1 млрд грн становили гранти від міжнародних партнерів [3].

Фактичний дефіцит державного бюджету за 2022 рік становив 914,9 млрд грн, що відповідає 17,6% ВВП, і є значно нижчим за граничний показник, встановлений законом.

Найголовнішим напрямком використання бюджетних коштів стала національна безпека і оборона. На неї було виділено 1,537 трлн грн, що в 5,8 раз більше ніж у 2021 році. На соціальний захист було виділено 426 млрд грн з, яких 53 млрд використано для підтримки внутрішньо переміщених осіб і 30,8 млрд на програму «єПідтримка» спрямованої на підтримку громадян, які втратили роботу внаслідок війни. В результаті кожен хто втратив роботу отримав по 6500 грн.

За даними Мінагрополітики, агропромислові підприємства до війни забезпечували близько 40% валютної виручки від експорту товарів, а в 2022

році зібрали понад 60 млн тонн зернових та олійних культур, що в двічі менше ніж у 2021 році (108 млн тонн).

3 листопада 2022 року було прийнято закон про Державний бюджет на 2023 рік. У законі йшлося про загальний дохід у сумі 1329,3 млрд грн [3]. Видатки у сумі 2580,7 млрд грн. Протягом 2023 року до цього закону було внесено чотири зміни з яких можна вважати три найбільш важливими:

- Перша зміна від 24 лютого 2023 року вказувала про збільшення видатків Міністерству охорони здоров'я України для реалізації інвестиційних проектів на будівництво та модернізацію закладів охорони здоров'я. На це виділили 1,3 млрд грн. Міністерству економіки України збільшили бюджетні призначення на суму 1,3 млрд грн, щоб те в свою чергу запроваджувало гранти на створення бізнесу;

- Друга зміна датувалася березнем 2023 року. Йшлося про виділення 518,2 млрд грн на зарплати військовим; для відновлення резервного фонду збільшено видатки загального фонду за програмою «Резервний фонд» на 19 млрд грн; було зменшено бюджетні призначення Міністерства фінансів України на обслуговування державного боргу та на виконання державою гарантійних зобов'язань за позичальників, що отримали кредити під державні гарантії на загальну суму 57,2 млрд грн;

- Третя зміна, що відбулась вже восени 2023 року, була спрямована на протидію широкомасштабній збройній агресії російської федерації та підтримці тих, хто постраждав у наслідок війни. Тому на оборону було видано 304,6 млрд грн; Для допомоги внутрішньо переміщеним особам виділили 16,6 млрд грн; На відновлення інфраструктури через європейські програми додали 6 млрд грн.

23 квітня 2024 року Урядом було прийнято розпорядження Кабінету Міністрів щодо схвалення звіту про виконання бюджету 2023 року. У цьому звіті йдеться про фактичні доходи та видатки державного бюджету, а саме: Дохід в 2023 році становив 2,67 трлн грн, з яких 433,9 млрд грн це гранти від міжнародних партнерів. Видатки порівняно з 2022 роком збільшились до понад 4 трлн грн, із яких близько 2,65 трлн це видатки на національну безпеку. Можна

побачити, що план було виконано із вкрай високим рівнем дефіциту у сумі 1336,8 млрд грн, однак він залишався допустимим в межах прийнятого Закону.

Незважаючи на напругу та коливання в економіці, Україні залишилась одним із провідних виробників та постачальників аграрної продукції. У 2024

році було зібрано 73,6 млн тонн урожаю з площі 19,5 млн га, з яких 53,9 млн тонн становили зернові та зернобобові тоді, як у 2023 році – 59,8 млн тонн; 19,7 млн тонн – олійних культур, на відміну від 20,7 млн тонн у 2023; 12,1 млн тонн – цукрові буряки. Ці показники свідчать про те, що урожай 2024 року став меншим ніж у 2023. Причиною цього, на мою думку, є постійні бойові дії, які несуть за собою втрати робітників та погіршення умов для кращого урожаю. Затверджений 9 листопада 2023 року закон про держбюджет на 2024 рік містив наступну інформацію: дохід - 1768,5 млрд грн і видатки - 3309 млрд грн. Бюджет на 2024 рік також планувався дефіцитним. Нестача коштів повинна була складати 1571,5 млрд грн [4].

В першій статті закону про бюджет на 2025 можна побачити, що доходи до бюджету у сумі становитимуть 2,32 млрд грн, а видатки 3,92 млрд грн [5]. Пріоритетом номер один залишається оборона. Мінфін зазначає, що на оплату праці військових передбачено 1,16 трлн грн, що на 10 млрд більше, ніж торік. Не було забуто і про соціальний захист на який передбачено 420,9 млрд грн. З них надходження до Пенсійного фонду складуть 236,9 млрд грн, виплати пільг та субсидій - 42,3 млрд грн. На підтримку ветеранів війни передбачено 10,5 млрд грн, з яких 1,7 млрд будуть направлені на психологічну підтримку. Не обійшли стороною і бізнес. Для розвитку підприємництва у рамках програми “5-7-9%” передбачено 18 млрд грн. Програма спрямована на кредитування малого та середнього бізнесу. Це допоможе економічному відновленню та збереже робочі місця.

Згідно з Бюджетним кодексом України, державний борг - це загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення [6].

На сайті Міністерства Фінансів України можна прослідкувати, як збільшувався державний та гарантований державою борг в їх інформаційних довідках [7]. Станом на 31 грудня 2021 року державний та гарантований державою борг становив 2 672,02 млрд грн або 97,95 млрд доларів США, в тому числі державний та гарантований державою зовнішній борг - 1 560,42 млрд (57,20 млрд дол. США).

З початком повномасштабного вторгнення станом на лютий 2022 державний та гарантований державою борг становив 2 730,08 млрд грн або 93,32 млрд доларів США. Зовнішній - 1 662,69 млрд грн [7].

Станом на 31 січня 2025 року загальний борг України складає 7,068 трлн грн, з якого зовнішній - 5,141 трлн грн, а внутрішній - 1,927 трлн грн. Уряд

сподівається, що в 2025 році не буде необхідності в фінансуванні країни через підтримку міжнародних партнерів та внутрішніх запозичень, повідомляє Reuters [8].

Національний Банк України у своєму звіті про фінансову стабільність наголошує, що, попри російську агресію, стабільне надходження міжнародної допомоги дає змогу фінансувати дефіцит в області оборони і згладжувати вразливості економіки України, які виникли внаслідок війни. Тому міжнародна допомога дає можливість національному банку підтримувати стабільність на валютному ринку.

На початку повномасштабного вторгнення НБУ, для забезпечення стабільності фінансової системи, зафіксував курс гривні на рівні 29,25 за долар. В липні 2022 року, офіційний курс гривні зріс до 36,56 грн за долар. Таким курсом гривні залишався до жовтня 2023 року, коли НБУ впровадив режим керованої гнучкості обмінного курсу [10]. Заміна на цей курс була необхідною, оскільки тривале перебування валюти на одному рівні призвело б до вичерпання міжнародних резервів, що, у свою чергу, призвело б до кризи.

Крім цього НБУ на початку повномасштабного вторгнення ввели в дію ще один проєкт. Назва проєкту Power banking. Завдяки ньому, українські банки безперебійно надавали клієнтам свої послуги, навіть під час блекаутів.

У 2025 році офіційний курс гривні до долара знизився, але не сильно, лише на 1% в той же час курс гривні до євро залишається незмінним. Щодо готівкової валюти, то дефіцит відсутній, але й попит також не виріс. Прогнозується, що курс гривні до долара у 2025 буде 45 грн, 46,5 у 2026 і 46,4 у 2027 [10].

Інфляція у 2023 році вона знизилась з 27% до 5% і залишалась біля цього показника майже весь 2024 рік. Поточне підвищення інфляції є тимчасовим і помірні зміни курсу не вплинуть на інфляцію, запевняє НБУ.

Під час дослідження аспектів фінансової стійкості України в умовах повномасштабного вторгнення хочу відмітити, що держава щодня стикається з труднощами в сфері фінансів та економіки, наприклад з інфляцією чи зміною курсу валюти. Курс гривні хоч і коливається, але залишається відносно стабільним. Державний борг росте через дефіцит у бюджет, але уряд зміг отримати фінансову підтримку від міжнародних партнерів. Економіка вже адаптувалася до умов війни, і більшість ресурсів спрямовані на оборону країни. Подальші дослідження можуть бути направлені на вивчення того, як війна впливає на економіку України в довгостроковому плані - чи вдасться втримати стабільність гривні в складних умовах.

Список використаних джерел

1. Григораш О.В., Пугач В.А. Фінансова стійкість України в умовах війни: реалії та перспективи. *Економіка та суспільство*, (65). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-57>
2. Верховна Рада України: Про Державний бюджет на 2022 рік. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text> (дата звернення: 07.03.2025).
3. Міністерство Фінансів України: Бюджет 2023. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_2023-582 (дата звернення: 07.03.2025).
4. Міністерство Фінансів України: Бюджет 2024. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_of_2024-698 (дата звернення: 07.03.2025).
5. Верховна Рада України: Про Державний бюджет на 2025 рік. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4059-20#Text> (дата звернення: 07.03.2025).
6. Юрліга. Закон про Держбюджет на 2025 рік офіційно опубліковано. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/232276_zakon-pro-derzhbyudzheta-na-2025-rk-ofitsyno-opublikovano (дата звернення: 07.03.2025).
7. Міністерство Фінансів України: Державний борг та гарантований державою борг. URL: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovaniy-derzhavny-borg> (дата звернення: 07.03.2025).
8. Reuters: Ukraine's debt chief eager to wrap up next trickier round of restructuring. URL: <https://www.reuters.com/markets/europe/ukraines-debt-chief-eager-wrap-up-next-trickier-round-restructuring-2024-09-19/> (дата звернення: 07.03.2025).
9. Національний Банк України: Звіт про фінансову стабільність. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/report> (дата звернення: 07.03.2025).
10. Forbes. Падіння курсу гривні. НБУ запевняє, що ринок стабільний і ситуація під контролем. URL: <https://forbes.ua/news/situatsiya-pid-kontrolem-u-natsbanku-prokomentovali-znizhennya-kursu-grivni-do-rekordno-nizkikh-rivniv-14012025-26279> (дата звернення: 07.03.2025).